
İTİKADÎ AÇIDAN ÖLÜM SEBEPLERİNE YAKLAŞIM*

A THEOLOGICAL APPROACH TO CAUSES OF DEATH

Sümeyye TAŞ

eskasara.smt@gmail.com

ORCID ID: 0009-0002-7244-5087

Atf Gösterme: TAŞ, Sümeyye, “İtikadî Açından Ölüm Sebeplerine Yaklaşım.” Ağrı İslami İlimler Dergisi (AGİİD), Aralık 2023, (13) s. 322-341

Geliş Tarihi:

20 Kasım 2023

Kabul Tarihi:

24 Aralık 2023

©2023 AGİİD

Tüm Hakları Saklıdır.

Özet: Ölüm, her canlının muhakkak tadacağı bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Yaratılan her canlı bir gün mutlaka bu gerçeklikle yüzleşecektir. Ancak ne var ki herkes için oldukça doğal olan bu olay gerçekleşme şekline bağlı olarak birçok probleme kapı aralamaktadır. Günümüzde yaşanan travmalar, psikolojik problemler, eylemler, hastalıklar nedeniyle insanların en fazla başvurdukları ölüm yollarından bir tanesi olan intihar, İslam dininin üzerinde ihtiyatla durduğu konulardan biri olmuştur. İnsan canını her şeyden kıymetli gören dinimiz bu ve benzeri olaylara asla taviz vermemiş ve bu tür fiilleri haram saymıştır. İntihar ve ötenazi kavramları günümüzde sıkça karşılaştığımız kavramlar olmasının yanı sıra birçok insan tarafından da bu fiillere teşebbüs edilmekte ve birey hayatına bu yolla son vermektedir. İnsanların sahip olduğu en kıymetli şey olan canından vazgeçme noktasında intihara başvurma sebeplerini inceleme altına almak bizlere konunun vehâmetini anlamak açısından önemli bilgiler sunmaktadır. Bununla birlikte olayın itikadi boyutu da dikkate alınarak inancın bu fiillerin önüne geçmedeki rolünün öneminden bahsetmek elbette mümkündür. Ölümü arzulamanın en güzel hallerinden biri olan şehitlik mertebesi de konu kapsamına alınarak ölüm amacının kişinin sonsuz hayatının belirlenmesinde ne kadar etkili olduğu da gözler önüne serilen gerçeklerdendir.

Anahtar Kelimeler: *Kelâm, Ölüm, İntihar, Ötenazi, Şehitlik.*

Abstract: Death is a reality that every living being will surely taste. Every created being will face this reality one day. However, this event, which is quite natural for everyone, opens the door to many problems depending on the way it is realized. Suicide, which is one of the most common ways of death that people resort to today due to traumas, psychological problems, actions and diseases, has been one of the issues that Islam has emphasized with caution. Our religion, which considers human life more precious than anything else, has never made concessions to this and similar events and has considered such acts as haram. The concepts of suicide and euthanasia are concepts that we frequently encounter today, and many people attempt these acts and end their lives in this way. Analyzing the reasons why people resort to suicide at the point of giving up their lives, which is the most precious thing they have, provides us with important information to understand the gravity of the issue. However, it is of course possible to talk about the importance of the role of faith in preventing these acts by taking into account the theological dimension of the event. The rank of martyrdom, which is one of the most beautiful forms of desiring death, is also included in the scope of the subject, and it is one of the facts that reveal how effective the purpose of death is in determining the eternal life of the person.

Keywords: *Theology, Death, Suicide, Euthanasia, Martyrdom.*

* Bu çalışma Prof. Dr. Ramazan Altıntaş danışmanlığında hazırladığım “Kelâm İlminde Ölüm ve Ötesi” adlı yüksek lisans tezimin “İtikadi Açından Ölüm Sebeplerine Yaklaşım” başlıklı bölümünden türetilmiştir.

GİRİŞ

En genel tanımıyla kişinin kendisini öldürmesi için yapmış olduğu olumlu ya da olumsuz her türlü eylemi içine alan intihar kavramı, eski kavimlerden beridir her toplumda, dini oluşumda kendine yer bulmuş bir fiildir. İntihar kavramının ötenazi ve şehitlik gibi temel kavramlarla karşılaştırması yapılarak bu kavramların intiharla ilişkili olan ve olmayan yönlerinin iyi saptanmasını sağlamak amaçlanmaktadır. İntihar olgusu tek boyutlu bir eylem olmadığı için sosyolojik, psikolojik ve felsefi boyutlarıyla ele almak ve burada filozofların teorilerinden yararlanmak faydalı olacaktır.

İntihar denilince akla ilk gelen isimlerden birisi olan Emile Durkheim'in teorileri ve konuyla ilgili yazmış olduğu eserler kullanılarak araştırmada farklı disiplinlerden de yararlanmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra tez ve antitez oluşturabilecek görüşlere yer verilerek insanların akıllarında yer edinmiş sorularına cevap bulabilmeleri amaçlanmıştır. Felsefi olarak da konunun incelenmesi, intiharın sebeplerinin daha öznel, daha yaşamın içinden örneklerle sunulması açısından önem arz edecektir.

Çok kapsamlı bir konu olması hasebiyle intiharın özelde İslam dünyasında nasıl bir yankı uyandırdığı üzerinde önemle durulması bununla alakalı olarak dini meselelerin intiharı etkileme oranlarının olumlu ve olumsuz yönleriyle tespit edilmesi önem arz etmektedir. Bunu yaparken İslam dininin en temel iki kaynağı olan Kur'an ve sünnetten yola çıkılarak dini inancın intihar üzerindeki etkilerine, dinin intihara nasıl baktığına ve intiharın neden yasaklanan bir fiil olduğuna vurgu yapılması amaçlanmaktadır.

1. İntihar

Arapçada "mevt" kelimesiyle ifade edilen ölüm, tıbbi ve hukuki olarak insan hayatının sona ermesi olarak tanımlanır.¹ Bir başka açıdan ölüm geri dönüşümü olmaksızın kalbin ve beyin fonksiyonlarını yitirmesidir. Burada esas olan beynin ölümüdür ve yaşayan herkes için kaçınılmaz bir sondur. Zira Kur'an-ı Kerim'de ve lügatlerde daha çok hayatın zıddı² olan ve canlının hayatını nihayete erdirme manasına gelen "imate" ve ruhu teslim alma anlamında "teveffi" kavramları kullanılır.³ Arap dilinde tıpkı yaşam gibi ölüm kavramının da çeşitli

¹ Heyet, (Fikret Karaman ve Arkadaşları), *Dini Kavramlar Sözlüğü*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015), "Mevt", 439.

² Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, nşr. Abdullah Ali el-Kebîr (Kahire: Dârü'l-Maârif, ts.), "mvt", 13/217.

³ Muhammed Fuâd Abdülbâkî, *el-Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzi'l-Ḳur'âni'l-Kerîm* (Kahire-Beyrut: y.y., 1364/1945), "mvt", 852-853.

kullanım sahaları mevcuttur. Bitkilerde ve hayvanlarda bulunan büyüme ve gelişme özelliklerinin kaybolması, hissetme ve akıl etme özelliklerinin izale olması, çok şiddetli hüznün ve korku bu anlamlardandır. Ölüm gerçek anlamının dışında mecâzi olarak, birinin varlığının unutulması ya da isminin zikredilmeye değer görülmemesi gibi anlamlarda da kullanılır.⁴

Kendini öldürmek manasında kullanılan intihar kavramının kökenine inildiğinde ise bizi Arapça “nahr” kelimesi karşılamaktadır. Nahr, sözlükte “boğazını keserek öldürmek, boğazlamak” anlamlarına gelmektedir.⁵ Aynı zamanda bu ifade göğsün gerdanlık gelen kısmı olarak da izah edilmiştir.⁶ Yakın zamanlarda çokça duyduğumuz intihar kelimesinin kaynaklarda çoğunlukla “kendini öldürmek” manasındaki kullanımı yaygın olsa da sosyal bilimciler arasında bu konu tartışmaya açık bir konu haline gelmiştir. Temel kelâm kaynaklarında intihar eylemi için doğrudan bilgi verilmemiş olsa da bu konu katlin mahiyeti başlığında incelenmiştir. Buna göre katl fiilinin gerçekleşebilmesi için insanın canına kastedilen bir eylem neticesinde ruhunun bedeninden ayrılması gerekmektedir. Ancak bu durumda katl eylemi gerçekleşmiş sayılır. Tıpkı bunun gibi intiharın da gerçekleşebilmesi için kişinin kendi canına kasteden bir eylem sonucu ruhunun bedeninden ayrılması gerekmektedir. Ancak bu durumda işlenen fiil failine hulûl edecektir. Katl konusunu intiharla ilişkilendirme gerekçesi ise cisimde hayat sıfatının taşınmasına engel olan başın kesilmesi, boğazın yarılması gibi her türlü fiilin katl olarak isimlendirilmesidir.⁷ Konuyla yakından ilgilenmiş Emile Durkheim (öl.1917), yapmış olduğu çalışmalar neticesinde intiharı “ölen kişi tarafından ölümle sonuçlanacağı bilinerek girişilen olumlu veya olumsuz bir fiilin doğrudan doğruya ya da dolaylı sonucu olan her ölüm olayı” olarak tanımlamıştır.⁸ Bu tanımlamaların ardından intiharın ne tür sebeplerle ortaya çıkabildiğini incelemek hem bu sebepleri yakından tanımak hem de intihara sebebiyet veren ihtimallerin önünü nasıl kapatabileceğimizi öğrenmek açısından yararlı olacaktır.

⁴ Muhammed Altayyaş, *Varoluşsal Açısından İslam İnancında Ölüm* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009) 12.

⁵ İbn Manzûr, “nhr”, 14/69.

⁶ Rağib el-İsfahanî, *Müfredati Elfazi'l- Kur'ân*, (Dımeşk: Dârü'l-Kalem, 1412/1992), “mvt”, 781.

⁷ Ebu'l Hasan Ali b. İsmail el-Eş'arî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn ve İhtilâfü'l- Musallin*. çev: Mehmet Dalkılıç-Ömer Aydın (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019), 582-584.

⁸ Emile Durkheim, *İntihar*, çev. Özer Ozankaya (İstanbul: Cem Yayınları, 2002), 25.

1.1. İntiharın Sebepleri

1.1.1. İrade Kontrolü ve İntihar

Sözlükte, “istek, dilek” anlamlarına gelen r-v-d kökünden türemiş olan irade kavramı, terim olarak “nefsin yapılması gerektiğine hükmettiği bir işi, bir amacı gerçekleştirme istemesi, ona yönelmesi”⁹ veya “canlıyı, kendisinden değişik mahiyetteki fiillerin doğmasını sağlayacak bir duruma getiren nitelik” yahut “bir fayda elde etme inancının ardından doğan eğilim”¹⁰ gibi farklı şekillerde tanımlanmıştır.

Her şeyin yegâne sahibi olan Allah, yaratma konusunda eşsizdir. Yarattığı tüm varlıkların fiillerini yaratan, ecel ve rızıklarını tayin eden de O’dur. Allah kadîm ve ezeli bir ilme sahiptir. Hiçbir şey onun bilgisi dışında gerçekleşemez. Kâinata gerçekleşen her türlü fiil onun kader, kaza ve hikmeti dahilinde vuku bulur ve yaratılanların hiçbiri onun iradesi olmadan bir şey irade etmekte âciz kalacaklardır.¹¹ Allah’a izafe edilen Hâlık ismi ve insanın vasıflandırıldığı müktesiblik durumunu değerlendiren Ehl-i Sünnet alimleri onların kudret derecelerine bakılarak böyle bir ayrıma gidildiğini ifade etmektedirler. Buna göre Hâlık olmak, ancak kadîm kudrete sahip olana, kesbetmek ise muhdes kudret sahibine yakışır. Ancak Mu’tezile bu konuda insanı gerçek manada fâil kabul etmektedir.¹²

İrade, insanın sorumlu olduğunun en büyük kanıtıdır. İnsan bir eylemi meydana getirmek istediğinde onun için gerekli iki unsur vardır ki bunlar irade ve güçtür. İnsana bu iradeyi tahsis eden Allah’ın mutlak irade sahibi olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda cüz-i irade ve küll-i irade arasında zorunlu ve tam bir uyum olması gerektiği de kaçınılmaz olmaktadır. Kur’ân’da insanın hürriyetine atıf yaparak kişinin kendi yolunu kendi iradesine bağlı olarak çizebileceğini ifade eden ayetler¹³ ile onun iradesinin üzerinde tüm iradelerin yegâne kaynağı küll bir iradeden bahseden ayetler¹⁴ mantık çerçevesinde değerlendirildiğinde bunun iradeyi kısıtlayan bir durum ifade etmediği anlaşılmaktadır. Kulun iradesi iyi ve kötü tüm amelleri kesbetmeye yöneliktir. İnsana bahşedilen bu seçme hürriyeti sayesinde insan helali ve haramı, ahlaklı ya da ahlaksız olmayı,

⁹ İbn Manzûr, “rvd”, 5/366.

¹⁰ Ali İbn Muhammed es-Seyyid eş-Şerîf Cürçânî, *Ta’rifat*, çev. Arif Erkan (İstanbul: Bahar Yayınları, 1997), 16.

¹¹ Ebû Hâmid Muhammed el-Gazzâlî, *İhyâu Ulûmi’-d-Dîn*, çev. Ali Arslan (İstanbul: Arslan Yayınları, 1974), 1/436-437.

¹² Eş’arî, *Makâlâtü’l-İslâmiyyîn*, 744.

¹³ Yûnus 10/108.

¹⁴ el-İnsân 76/30-31.

imanı ve küfrü, dilediği din ve mezhebi seçebilmektedir. Seçimlerinin gerçekleşmesi bir üst iradeye bağlıdır. İyi ya da kötü hiçbir fiil bu yüce iradenin kapsamının dışında değildir. İlk unsur olan iradenin kullanımı güce bağlıdır. İnsanın amellerinden sorumlu tutulması onları irade etmesinin yanı sıra gerçekleştirmesine bağlıdır. Allah insana irade ettiği şeyleri gerçekleştirebilmesi için güç verir. Bu güç sayesinde insan iyi ve kötü olmayı seçmekte ve gücünü bunu gerçekleştirmek için kullanmaktadır.¹⁵ İrade ve intihar ilişkisine eserinde yer veren Fahreddin er-Razî (öl.606) insanın hayır ve şer olmak üzere iki yönlü seçme hürriyetine sahip olduğunu ve bunlar içerisinde de kendisi için iyi ve faydalı olduğunu düşündüğü şeyi tercih ettiğini ifade eder. Buna göre tercih edilen şey kişinin kendisine ait olmaktadır. İntihar etmeyi tercih eden kimse de yaptığı bu tercihten ötürü sorumlu tutulmaktadır.¹⁶

İnsan yapısı gereği çift kutuplu bir varlıktır. Hayatın getirdiği olumlu ve olumsuz duyguları tadan insan için her şey mümkündür. Dolayısıyla bazen her şey yolunda giderken bazen de tüm olumsuzluklar insanın omuzlarına yüklenir. Varlık ve yokluk insan içindir. İnsanı en iyi tanıyan onu bizzat yaratan Allah, kulunun sağlam bir iradeye sahip olmasını ister. Bu nedenle müminin bulunması gereken en önemli konum olan korku ve ümit arasında bulunması için her durumda kendisini zikretmesini tembih eder. Çünkü her an her durumda Allah'ı zikretmek, kulun çıkmaza düştüğünde bununla baş edebilmesini veya güzel nimetler için şükürünü ifade etmesini sağlayan en güzel yöntemdir.¹⁷ Mu'tezile alimleri insanların karşılaştıkları elem durumunu tıpkı diğer fiillerde olduğu gibi iyi ve kötü olarak iki kategoriye ayırmaktadır. Buna göre elem, fayda sağladığı ya da zararı önlediği takdirde iyidir. Kişi eğer çektiği elem sonucunda bir faydaya ulaşacağını biliyor ise bu elem ona acı vermez. Ancak elemelerin iyi olması sadece bu sebebe bağlı kalmamaktadır. Zira bazı noktalarda bizim için kötü olduğunu zannettiğimiz herhangi bir durum iyilikle de sonuçlanabilmektedir. Bundan dolayı bir durumun iyi veya kötü olması gayesine bağlıdır.¹⁸ İnsanın kendi iradesi dışında gerçekleşen hastalık, elem ve felaketler Allah'ın birer imtihanıdır ve çeşitli hikmetlere kapı aralamaktadır. Ancak insanın kendi iradesiyle gerçekleşen elemeler bunların aksine ilahi bir irade, kudret ya da yaratmadan uzaktır. Bu türden kötülükler tamamen insana aittir.¹⁹ Bu konuyu hikmet ve sefeh başlığı altında tartışan Ehl-i Sünnet'e göre Allah'ın fiili asla

¹⁵ Şerafettin Gölcük, *Kur'an ve İnsan* (Konya: Esra Yayınları, 1996), 266-270.

¹⁶ Fahreddin er-Râzî, *Tefsirü'l-Fahri-Razi*, (Beirut: Darü'l-Fikr, 1981), 15/18

¹⁷ Gölcük, *Kur'an ve İnsan*, 43-50.

¹⁸ Kadî Abdülcebbâr, *Şerhu'l- Usûli'l- Hamse: Mu'tezilenin Beş İlkesi*, çev. İlyas Çelebi (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2013), 2/296.

¹⁹ Kadî Abdülcebbâr, *Şerhu'l- Usûli'l- Hamse*, 2/548.

hikmetten uzak olamaz. Ancak insanların yaptıklarında kendilerine fayda sağlamayacak bir fiili elem verici olarak bulması o fiildeki hikmetin idrak edilmeyişinden kaynaklanmaktadır. Bir fiil ya da durum bazı anlarda hikmetli bazı anlarda ise zulüm olarak görülebilir. Ancak bu durum o fiilin tamamen kötülük olarak görülmesi ve bunun Allah'a izafe edilmesini gerektirmez aksine bu kişinin cehaletinden kaynaklanmaktadır. Bu anlayış gereği Ehl-i Sünnet, kişiye fayda sağlamayan her işi hikmetten yoksun olarak gören Mu'tezile'nin bu fikrini isabetsiz bulur. Yaşadığımız alemde bir fiili elem verici hale getiren şeyi iki kategoride ele alan Ehl-i Sünnet, bunun sebebini ya fiilin kontrolü üzerinde söz sahibi zatın bu hakkına tecavüz edilmesi ya da emir ve nehiy yetkisini elinde bulundurana muhalefet etmesi olarak görmektedir. Allah ise tüm bunlardan münezzehtir.²⁰

1.1.2. Allah'a ve Ahiret Gününe İman ve İntihar

Sözlükte “gönül huzuru, korkunun bertaraf edilmesi” anlamına gelen “e-m-n” kökünden türeyen iman, “emin olarak tasdik etmek” demektir ve yalanlamanın zıttıdır. Aynı zamanda iman en bilindik manada küfrün zıt anlamlısı olarak da kullanılmaktadır.²¹ Terim olarak, “Allah'tan alıp din adına tebliğ ettiği kesinlik kazanan hususlarda, peygamberleri tasdik etmek ve onlara inanmak” olarak tanımlanan iman aynı zamanda itikad kavramıyla da eş anlamlıdır.²²

Din ise Cürcânî'nin (öl.816-1413) tanımına göre “akıl sahiplerini, (kendi iradeleri ile), Resulullah (s.a.v.)'in getirdiklerini kabule çağıran ilahi bir kanundur.”²³ Bu ilahi kanunun amacı, insanın dünya ve ahiret hayatında mutlu olmasını sağlamak, onu maddi ve manevi yönden geliştirmektir. Bunları başarmak ancak sağlam bir itikad ile mümkündür. Bu da ancak insanın yaptıklarının karşılığını göreceğine olan inancı sayesinde mümkün olur.²⁴

İman, insanı zorluklarla mücadele anında yalnız bırakmayan güçlü bir duygudur. İnsan fitratı gereği bir şeylere iman etmek üzere yaratılmıştır. Din, insanın hayatındaki bu boşluğu en güzel biçimde doldurabilmeyi hedefler. İnsanın olduğu hemen her yerde istisnaları olmakla birlikte hak ya da batıl bir dinin varlığından bahsetmek mümkündür.²⁵

²⁰ Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd*, çev. Bekir Topaloğlu (İstanbul: İSAM Yayınları, 2017), 423-426.

²¹ İbn Manzûr, “emn”, 1/223.

²² Ahmet Saim Kılavuz, *İman-Küfür Sınırı*, (İstanbul: Marifet Yayınları, 1984), 21.

²³ Cürcânî, *Ta'rifat*, 105.

²⁴ Temel Yeşilyurt - Mehmet Taşdelen, "Ahiret İnancının Pratik Yansımaları". *KADER Kelam Araştırmaları Dergisi* 10 / 2 (Temmuz 2012), 56.

²⁵ Yeşilyurt - Taşdelen, "Ahiret İnancının Pratik Yansımaları", 55-56.

Hökelekli'ye göre iman bir bakıma insanın duyu ve algı alanının ötesinde aşkın bir obje ile ilgili kabul edici tutumdur. İmanın konu alanını gaybî meseleler oluşturduğu için iman ana konusunun Allah ve ahiret inancı olduğu ifade edilebilir.²⁶ Nitekim bu durum Kur'ân'da da önemli bir yer teşkil etmekte olup ayetlerde²⁷ Allah'a imanla ahirete iman birlikte zikredilmektedir. Aynı zamanda ahireti inkâr etmenin Allah'ı inkâra denk olduğu da ayetlerde²⁸ belirtilen hususlardandır.

Ahirete iman gereklidir çünkü, her şey zıddıyla anlam bulur. Hayatı anlamlandırabilmek için öncelikle ölümü içselleştirmesi gerekli olan insan, bataklığına düştüğü dünyevileşmeyi ancak ahiret inancı sayesinde aşabilir. İnsan, fizyolojik ve psikolojik yönden kendisini geliştirerek ebediyet duygusuna ulaşır. Bu yüzden mükemmel ve sonsuz bir âlem olan ahiretin varlığını benimsemek insanın tabiatında mevcuttur. Onda var olan bu duygu, ilk bakışta yok oluş olarak nitelediği ölümden korkmasına sebep olur. Dünyevileşmenin insana vermiş olduğu en büyük zarar da kişinin fitratında yer alan bu ebediyet duygusunu yitirmesine sebep olmaktır. Ayetlerde insanın ölümden korkup kaçtığı²⁹ ve buna karşılık ebedi hayata talip olduğu³⁰ ifadeleri yer alırken ahiret inancının tam da bu noktada insanoglunu ölüm korkusundan kurtaran, ebediyet arzusuyla tatmin eden ve maddi bedenini yanı sıra ruhi yapısının da ihtiyaç duyduğu bir inanç olduğu gerçeği gözler önüne serilmektedir.³¹

Ahiret inancı ayrıca insana bu hayatın geçici olduğunu hatırlatıp karşılaştığı her türlü olay için insana sabır, dayanma gücü, ümit ve sorunlarıyla başa çıkabilme cesareti verir. İnsanı yaşamış olduğu acı ve kayıplara karşı psikolojik olarak da koruyan Allah ve ahiret inancı, insanın bu kayıpları daha kolay kabullenip kendisinde oluşan o boşluk duygusunu en doğru şekilde karşılayabilmesini sağlar. Sağladığı tüm bu destekle insanın yaşama isteğine katkıda bulunan ahiret inancı, eksik olduğu takdirde kişide yaşama ümidi kalmayacağından insan, kolaylıkla hayatına son verebilmektedir.³²

İnsanın yegâne amacı olan adalet ve hakkaniyet duygularına erişebilmesini sağlayan ahiret inancı, yaşamış olduğu herhangi bir adaletsizlik ya da haksızlık durumuyla başa

²⁶ Recep Önal, "İlahiyat Fakülteleri XII. Kelâm Anabilim Dalı Koordinasyon Toplantısı". *KADER Kelam Araştırmaları Dergisi* 6 / 1 (Ocak 2009), 174.

²⁷ Âl-i İmrân 3/114.

²⁸ er-Ra'd 13/5.

²⁹ el-Cuma 62/8.

³⁰ eş-Şuarâ 26/129.

³¹ Yeşilyurt - Taşdelen, "Ahiret İnancının Pratik Yansımaları", 56-59.

³² Yeşilyurt - Taşdelen, "Ahiret İnancının Pratik Yansımaları", 59-61.

çıkabilme sürecinde insana büyük destek sağlar. Çünkü insan bilir ki iyi ile kötünün, zalim ile mazlumun hesaplaşacağı bir ahiret alemi vardır ve bu da insanda umut ve sabrın yitirilmemesine katkı sağlamaktadır.³³

İnsana kazandırmış olduğu sorumluluk bilinciyle onun hayatı anlamlandırması, nefsanî isteklerine yenik düşmemesi ve rahmani çizgiden ayrılmaması için gerekli olan yaptırımı sunan ahiret ve Allah inancı, insanı geçici dünyevi zevklerin peşinden koşmaktan alıkoyar ve ebedi saadete ulaşma arzusu kazandırır.³⁴

1.1.3. Din ve İntihar

Fıtrat üzere yaratılan insanın hayatında inanç önemli bir yere sahiptir. İnsan, inancını kaybettiği vakit birçok noktada sendeler ve bu olay yaşantısında ciddi problemlere yol açabilir. Bu durumdaki insan kendi hayatına kolaylıkla son verebilir. Din, insanlar için güçlü bir irade ve sağlam bir şahsiyet inşa etmek üzere onları irade eğitime tabi tutar. Özelde İslam dininin koymuş olduğu yasaklar ya da yapılmasını kesin olarak istediği hükümler, insanı olması gereken en şerefli konuma çıkarabilmek için bu eğitimin birer parçasıdır. Dindar insan, dindar olamayanlara oranla irade olarak daha güçlü olabilmektedir. Çünkü o, yaşadığı dünyanın bir imtihan dünyası olduğunun farkında ve başına gelen musibetlere sabrettiği takdirde bunların gelip geçici şeyler olduğunun bilincine varabilmektedir. Bu durum elbette tüm dindar insanlar için genellenemez. Güçlü bir iradeye sahip olmak, kişilerin dini anlama, anlamlandırma ve yaşayışına göre farklılık arz etmektedir.

Durkheim'in entegrasyon ve intihar teorisine göre insanlar, kendilerini intihara sürükleyecek nitelikte şahsi problemlerinden uzaklaşmak için toplumun ideolojilerine bağlanırlar. Bu bağlardan biri olan dini yaşam için olmazsa olmaz iki faktör vardır. Bunlardan birisi inanç diğeri ise düzenli yapılan ibadettir. Bu iki unsurun kuvveti, kişinin intihar düşüncesi ile ters orantılıdır.³⁵

Amerikalı sosyolog Steven Stack, dini inanç ve intihar ilişkisini yorumlarken, ahiret inancının insanların yaşamlarındaki zorluklardan kaynaklanan stres durumunu pozitif yönde dengeleyeceğini, başa gelen sıkıntılara sabretme hassasiyetini gösterebilmeyi, Tanrı'nın kendilerini gözetlediğini bilen insanların olaylara daha tahammüllü olduğunu, materyalist

³³ Bekir Topaloğlu, "Ahiret", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (17 Temmuz 2023).

³⁴ Yeşilyurt - Taşdelen, "Ahiret İnancının Pratik Yansımaları", 63.

³⁵ Steven Stack, "Dindarlık, Depresyon ve İntihar", çev. Talip Küçükcan, *Akademik Araştırmalar Dergisi* 7-8 (2000), 75.

anlayış altında ezilen bireylerin bu anlayışa alternatif olarak konulan kutsal bir rütbe ya da sınıflandırma sistemi sayesinde öz saygılarını yitirmemelerine ve ruhsal açıdan da başarılı olmalarına imkan sağladığını, şeytan kavramının kişiyi kötülüklerle mücadeleye sevk ettiğini ve dinlerin rol model olarak sunduğu örneklerin insanlar tarafından benimsendiğini ifade ederek dini inancın, insan hayatını korumaya yönelik etkilerini ön plana çıkarmıştır.³⁶

Bireyi ve toplumu etkileyen sosyokültürel bir kurum olan din, toplumdaki bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini de kontrol etme mekanizmasıdır. İnsanların duygu, düşünce ve vicdanlarına hitap eden din aynı zamanda onları suç işlemeye karşı koruyucu bir faktör olmak için gönderilmiştir. Dine göre günah kabul edilen suç, dindar bireyin yapmaması gereken bir eylemdir.³⁷ Dini inanç, suçu sadece suç olarak görmeyip günah olarak telakki ettiğinde bu durum bireylerin onu işlemede caydırıcı bir etki uyandırır.³⁸ Çünkü günah işlemek dindar bireyin vicdanını rahatsız ederek ona sıkıntı verebilmektedir. Dindar kişi sıkıntılarının kaynağı ne olursa olsun onu gidermenin yegâne yolunun din olduğunun bilincine vardığı takdirde kendisini dini bir inanca sıkı sıkıya bağlı kalmaya iten ve olumsuzluklara karşı ona dayanma gücü veren en güçlü duygunun iman olduğunun farkına varabilmektedir.

Dinin psikolojik hastalıkların tedavisinde önemli bir rolü olduğunu belirten Amerikalı psikiyatr Henry Lenk, psikolojik hastalıkların ana sebebinin imansızlık olduğunu belirttiği çalışmalarında kendisini dinden uzaklaştıran ilmin tekrar dine dönmesinde etkili olduğunu ifade ederek dinin hastaları üzerindeki iyileştirici etkisine dikkat çekmiştir. İmanın kişinin ve toplumun iç huzurunu temin eden, hastalara iyileşme ümidi ve ailelere mutluluk sağlayan bir duygu olduğunu belirlemiştir. Yine konuyla ilgili Alman filozof Leibniz (öl.1716), ruhî hastalıkların sebebinin şüpheden kaynaklı olduğunu ifade ederek bu şüpheyi ortadan kaldırmanın yolunun akıl yoluyla Allah'ı idrak etmekten ve O'na iman etmekten geçeceğini belirtmektedir. Ünlü Fransız cerrah ve fizyolog Alexis Carrel (öl.1944), insanların yaşadığı ruhsal bunalımların maneviyatı göz ardı edip maddeye tamah etmelerinden kaynaklandığını ifade ederek maddeciliğin insanların manevi problemlerinin asıl unsuru oluşuna dikkat çekmiş ve bunun sebebinin gerçek imanın kayboluşuna dayandırmıştır.³⁹

³⁶ Stack, "Dindarlık, Depresyon ve İntihar" 77.

³⁷ Hüseyin Peker, "Suçlularda Dini Davranışlar", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 / 4 (Mayıs 1990), 94-95.

³⁸ Hayati Hökekleli, *Din Psikolojisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2017), 103.

³⁹ Mikdat Yalçın, *İmân ve Ahlâkın Hayâtî Değerleri* (İstanbul: Umut Matbaası, 1997), 34.

Din, kişinin hem özel hem de toplumsal hayatında ahlakî erdemlere sahip olmasını uyguladığı irade eğitimleriyle sağlamaya çalışan bir olgudur. Bir dine mensup kişi o dinin gerektirdiği ritüelleri yapmakla mükelleftir ve bu durum onun hem disiplinli bir yaşayışa sahip olmasını hem de güçlü bir iradesinin olmasını sağlar. Sosyal yaşantıya büyük önem veren din, fert ve toplumların otokontrol mekanizmasıdır. İnsanların bireysel ihtiyaçlarına olanak sağlarken aynı zamanda onların toplumdan soyutlanmaması için önemli kurallar ve uygulamalar sunmaktadır. İslam dini aile kurumuna büyük önem vermekle beraber ailevi ilişkilerin aile kurmaktan daha öncelikli ve önemli olduğu hususunda kararlıdır. Güçlü aile ilişkileri olan insanların suça ve intihar girişimine yönelimleri de bir hayli azdır. Önceki yıllarda yapılan araştırmalar ülkemizdeki intihar sebeplerinin ¼'ünün geçimsiz aile ortamından kaynaklandığını göstermektedir.⁴⁰

Toplumlardaki ekonomik ve ahlakî kaynaklı problemlerin önüne geçmede sosyal kontrol mekanizması görevini üstlenen din, toplumda oluşturulmaya çalışılan sınıflaşmaları ve bireylerin yaşam standartlarındaki uçurumları dengelemeye çalışan bir unsurdur. İnsanları suç işlemeye teşvik eden psikolojik, sosyokültürel, ekonomik vb. her türlü uyarana karşı İslam dini önleyici bir rol oynamaktadır. Çünkü insanların her an her yerde maruz kaldıkları suça teşvik edici unsurların önüne geçilmediği takdirde insanın bu konudaki potansiyellerinin açığa çıkması mümkündür. Adaletsiz iş yükü ve hayatın anlamsızlaşması konuları da intiharın önemli sebeplerinden biri olarak görülmektedir. Ekonomik buhranlar, iflaslar, iş bölümünün adil olmaması, işsizlik, patron-işçi ilişkisinin kast düzeni alması gibi konular insanın bunalıma girmesine sebep olmuştur. Dinin bu noktada insana sunduğu en önemli nokta tüm bu bunalımlarla başa çıkabilmeyi öğretmektir. İstikrarın simgesi olan din toplumdaki bu sürekli değişim haline karşı insanı psikolojik açıdan hazırlayabilmekte ve dindar kişiler bu değişimin mental etkilerini daha az hissedebilmektedirler.⁴¹

İslam dini, intiharın sebebi her ne olursa olsun geçerli bir mazeretinin bulunmadığını ifade ederek hiçbir intihar eylemini meşru görmez. Günümüzde intihar eylemleri sadece intihar eden kişiyle sınırlı kalmayıp diğer masum insanlar için de bir tehdit unsuru haline gelmiştir. Canlı bomba saldırıları bunun en önemli kanıtıdır. Medyanın da etkisiyle büyük kitlelere ulaşan bu tarz olaylar, toplumları esir almanın yanı sıra insanlara kötü örnek de teşkil

⁴⁰ Vejdi Bilgin, *Sosyal Çözülme ve Din* (Samsun: Etüt Yayınları, 1997), 134-137.

⁴¹ Bilgin, *Sosyal Çözülme ve Din*, 138-140.

etmektedir. Bu tarz eylemler İslamiyet'in barış temelli felsefesiyle bağdaşmaz.⁴² Bu nedenle bir insanı öldürmek tüm insanlığı öldürmeye denk sayılmıştır.⁴³

Din, irade zafiyeti sebebiyle meydana gelen bu fiillerden bireyi uzaklaştırmak ve iradesini daha güçlü hale getirmek için ibadetlere devam etmeyi ve ümitvâr olmayı emretmiştir. Özellikle ibadetlerin insan psikolojisi üzerindeki olumlu etkileri, kişiyi menfi duygu ve düşüncelerden alıkoyması açısından hayli önemlidir. Örneğin cemaat bilinci kazanan bir insan kendisini asla yalnız hissetmemekte, sosyal bir ortama kavuşmaktadır. Bu durum bile kişiyi, intiharı tetikleyen en önemli sebepten alıkoymaya yetmektedir. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma sembolü zekât, sadaka, infak gibi ibadetler kişinin karakter oluşumu ve iradesi açısından önem arz etmektedir. Dinin insanlara sağladığı bu destek kişiyi hem ruhi hem sosyal yönden besler ve onu intiharı düşünmeye itecek her türlü fikirden alıkoymak ister.⁴⁴

1.2. İslam'ın İntihara Bakışı

İslam dini, “zarûriyyât” olarak tarif ettiği beş temel esasın korunmasından bahseder. Bunlar; “Din, can, akıl, nesil ve malın korunmasıdır.” Maslahat türlerinin en önemlisi sayılan zarûriyyât, din ve dünya işlerinin kendilerine bağlı olduğu ilkedir. Zarûriyyât'ı korumanın iki yolu vardır. Birincisi, onlara varlık kazandırmak ve temellerini sağlam atmaktır. İkincisi ise zaruri olan hususlara gelebilecek zararlara karşı önlem almak ve onları uzaklaştırmaktır.⁴⁵

Zarûriyyât içerisinde yer alan “canın korunması” bahsi için İslam, cana kıymanın haram olduğunu, birini öldürmenin kısasa sebep olduğunu belirterek bu gibi menfi eylemleri işlemeyi düşünenleri karşılayacakları ceza ile uyarır⁴⁶. İslam dini, insan yaşamının mukaddes olduğunu ve yaşam hakkının herkes için temel hak olduğunu ifade eder.⁴⁷ Allah “imandan sonra küfür, muhsan oluştan sonra zina etmek ve zulmen ve haksızca saldırarak birini öldürmek” dışında öldürmeyi tüm şeriatlerde haram kılmıştır.⁴⁸ Öyle ki dinimiz, ölüm riski

⁴² Ramazan Altıntaş, “İntihar ve Töre Cinayetlerini Önlemede Dinî İnancın Rolü”, *İntihar ve Töre Cinayetleri Bağlamında Sosyal Sorunlar ve İslam*, (İstanbul: DİB Yayınları, 2016), 97.

⁴³ Bk. el-Mâide 5/32.

⁴⁴ Altıntaş, “İntihar ve Töre Cinayetlerini Önlemede Dinî İnancın Rolü”, 98-99.

⁴⁵ Nazım Büyükbaş, “İslam Ceza Hukukunda Cezalandırma ve Maslahatların Korunması Arasındaki İlişki”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/34 (2013), 146-147.

⁴⁶ el-Mâide 5/32.

⁴⁷ Büyükbaş, “İslam Ceza Hukukunda Cezalandırma ve Maslahatların Korunması Arasındaki İlişki”, 153-154.

⁴⁸ Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Şur'ân*, çev. M. Beşir Eryarsoy, (İstanbul: Buruc Yayınları, 2003), 6/178.

bulunan birisinin haram kabul edilen şeylerden ölmeyecek kadar yemesini⁴⁹ “zarûrât mahzûrâtı mübah kılar” kuralı gereği uygun görmüştür. Burada ölüm, haram kılınan şeylerin önüne geçirilerek insan hayatının önemi vurgulanmıştır.⁵⁰ Kur’ân’da cana kıymanın Allah’ın lanetlediği bir fiil olduğu ve sonucunun ebedi cehennem olduğu⁵¹ belirtilerek insanları bu fiili işlemekten alıkoymak hedeflenmiştir.⁵² İmam Kurtubî, ayet için şöyle bir yorumun olduğundan da bahseder: “*Bu şu demektir: Kim birisini öldürürse, bütün mü’minler onun hasmıdırlar. Zira o, hepsini o mü’minden mahrum bırakmıştır. Kim de mümin bir canı diriltirse, o da bütün insanları diriltmiş gibi olur. Yani, herkesin ona teşekkür etmesi gerekir.*”⁵³

İslam dininin zarûriyyâtın beş temel esastan biri olan canın korunmasına bu denli önem vermesinin sebebi diğer dört unsurun gerçekleşebilmesi için gerekli konumda olmasıdır. Din insanı muhatap alan, onu değerli kılan ve ona halifelik gibi önemli bir görevi layık gören bir olgudur. Dolayısıyla akıl, mal, nesil ve dinin korunabilmesi için öncelikle canın muhafaza edilmesi gerekmektedir.

2. Ötenazi (Ölme Hakkı)

İlk olarak İngiliz filozof Francis Bacon (öl.1626) tarafından kullanıldığı belirtilen ötenazi kavramı Türkçede “güzel ölüm”, “iyi ölüm”, “kolay, rahat ölüm”, “ızdırapsız, tabii ölüm”, “tatlı ve acısız ölüm” anlamlarına gelmektedir.⁵⁴ Latince güzel, iyi anlamına gelen “eu” ve ölüm anlamındaki “tanadium” kelimelerinden türeyen kavramın tanımı “iyileşemeyeceği kesin ve dayanılmaz acıları, ölümüne kadar süreceği tıbben benimsenmiş olan, durumu yakınları ile kendisi tarafından bilinen, zihinsel yeterliliği bulunan bir hastanın hukuken geçerli bir rıza beyanı vermesi sonucunda acısız bir biçimde hekim tarafından tıbbi yardımın kesilmesi veya tıbbi yollarla ölümün gerçekleştirilmesi yoluyla yaşamının sonlandırılması” şeklindedir.⁵⁵

Ötenazi, yapılış şekillerine göre aktif ve pasif ötenazi olarak ikiye ayrılır. Pasif ötenazi, kişinin yaşamına devam etmesi için gerekli olan tedaviyi sunmayarak gerçekleşirken aktif

⁴⁹ el-Bakara 2/173.

⁵⁰ Büyükbaş, “İslam Ceza Hukukunda Cezalandırma ve Maslahatların Korunması Arasındaki İlişki”, 154.

⁵¹ en-Nisâ 4/93.

⁵² Büyükbaş, “İslam Ceza Hukukunda Cezalandırma ve Maslahatların Korunması Arasındaki İlişki”, 154.

⁵³ Kurtubî, *el-Câmiu li Ahkâmi'l Kur'an*, 6/179.

⁵⁴ Oğuzhan Tan-Ünal Yerlikaya, “Tıpla İlgili Problemler”, *İslam Hukuku El Kitabı*, ed. Galip Türcan (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 827.

⁵⁵ Esra Alan Akcan, “Ötenazi”, *Journal of Istanbul University Law Faculty* 71 / 1 (Temmuz 2013), 3-26.

ötenazi, hastanın ölümüne sebep olacak dozda ilacın hastaya enjekte edilmesiyle gerçekleşir.⁵⁶ Hastanın izni olup olamamasına göre de belli ayrımlara tabi tutulan ötenazi, istemli ve istem dışı olmak üzere iki kısımda incelenir. İstemli ötenazide hasta ölümü kendisi tercih ederken istem dışı ötenazide ölüm başkalarının hasta hakkındaki tercihidir. Bu kişiler hastanın kanuni temsilcileri ya da doktorlar olabilmektedir.⁵⁷

Ötenazide kim tercihte bulunursa bulunsun, ne amaçla olursa olsun bir yaşamın son bulması söz konusu olduğundan konunun meşruiyeti farklı mecralarca tartışılmıştır. Orta Çağ'da hoş karşılanmayan ve Kilise tarafından da yasaklanan bu eylemlere sert yaptırımlar uygulanmış olsa da 19. yüzyılın sonlarına doğru bazı topluluklarca destek vermeye başlanmıştır. Öyle ki ötenaziye yasallaştıran öneriler ortaya konulmuştur.⁵⁸ Hukuk sistemleri önceleri suç kabul ettikleri ötenaziye sonrasında hukuka uygun bir eylem olarak kabul etmeye başlamış ve bunun için bunu uygulayan sağlık personelinin cezasını hafifletmeye yönelik hukuk kaynakları bile oluşturulmuştur. 1960'lı yıllardan itibaren bazı Avrupa birliği ülkelerinde ve Amerika'da ötenazi oldukça yaygınlaşmıştır.⁵⁹

2.1. İslam'ın Ötenaziye Bakışı

İslamiyet'e göre ölüm, yaşayan her canlı için kaçınılması mümkün olmayan bir hakikattir. İslam inanç esasları incelendiğinde hayatın bir sonunun olduğu ve insanoğlunu bekleyen mutlak son gerçekleşmeden önce bireyin dünya hayatının kıymetini bilmesi gerektiği belirtilir. Bu hususta Hz. Peygamber'in Müslümanlara birçok tavsiyesi mevcuttur. Örneğin O, bir hadisinde bazı şeyler gerçekleşmeden önce onların kıymetinin bilinmesi gerektiğini ümmetine tavsiye etmiş ve devamında; “Ölümden önce hayatın kıymetini bil”⁶⁰ diyerek hayatın önemine vurgu yapmıştır. Bilindiği üzere İslam'da insan hayatının devamlılığı her şeyin üzerinde tutulmuş ve insanı yaşatmaya büyük bir önem verilmiştir. Hatta bu durum mal varlıklarının, nesillerin ve zihinlerin korunmasından önce gelmiştir.⁶¹ Bir başka rivayete göre Hz. Peygamber'in Hayber'de savaşta yaralanan ve yarasının verdiği acıya

⁵⁶ Necati Sümer, *Dinlerin İntihar Olgusuna Bakışı* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015), 4.

⁵⁷ Ali Kaya, “İslam Hukuku Açısından Ölümü Tercih Etmek: Ötenazi”, *Helal ve Etik Araştırmalar Dergisi* 3/1 (Haziran 2021), 52.

⁵⁸ Sümer, *Dinlerin İntihar Olgusuna Bakışı*, 5.

⁵⁹ Kaya, “İslam Hukuku Açısından Ölümü Tercih Etmek: Ötenazi”, 53.

⁶⁰ Ebû Abdillâh Muhammed ibn İsmâîl el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh*, çev. Mehmed Sofuoğlu, (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1987), “Rikak”, 3.

⁶¹ Necati Sümer, *Dinlerde İntihar, Şehitlik ve Ötenazi* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015), 171.

dayanamayıp hayatına son veren kimse hakkında “*O ateş ehliendir*”⁶² buyurmuş ve intiharın kişiyi ateşe götüreceğini beyan etmiştir.

İslam dini, ötenaziyi intihar kapsamında değerlendirmiş olup “*Kim bir kimseyi öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir can kurtarırsa bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur.*”⁶³ ayeti gereğince bu fiili haram saymıştır. Çünkü naslara göre bireyin hiçbir şartta kendisine Allah tarafından emanet olarak verilen hayatını bitirme yetkisi ya da iradesi yoktur. Bu cümleden olarak İslam âlimlerinin intihar kapsamında değerlendirdikleri ayet ve hadislerin ayınlarının ötenazi için de geçerli olduğu söylenebilir. Ötenazide hastanın bizatihi kendisi ölmeyi ya da öldürülmeyi istemektedir. Bu durum tabii olarak İslam inancı gereği kabul edilemez bir durumdur.⁶⁴

İslam, bireyin yaşamını hak olmadığı halde sonlandırmayı kesinlikle yasak ve haram bir fiil olarak görmüştür. Kişi, kendisini öldürememesinin yanında başka biri tarafından da yaşamına son verilmesini isteyemez. Acılarla dolu bir hastalığın pençesinde olsa da ötenaziye talep edemez.⁶⁵ Çünkü İslam’da başa gelen hastalık ve musibetlerin günahlara kefarete olacağı inancı hâkimdir. Bu nedenle ötenazi, İslam terminolojisinde Allah’ın yaratma, yaşatma ve öldürme hakkını gasp eden bir eylem olarak tanımlanmıştır. Burada gerek Kur’an’da gerekse hadis metinlerinde belirtildiği üzere haksız yere yaşamına son verilmesini yasakladığı bir kişinin öldürülmesi ve Allah’a ait olan bir hakkın ihlali söz konusudur.⁶⁶

Ölümü gerçekleşmemiş bir hasta her ne kadar iyileşmesinden ümit kesilse de hukuki olarak ehliyet sahibi sayılmaktadır. Onun kendisi hakkında lehine ve aleyhine verdiği kararlar geçerlidir. Hz. Peygamber, acı ve sıkıntılardan dolayı ölümün temenni edilmesini doğru bulmadığını “*Sizden biriniz kendisine (hastalık gibi) bir zarar isabet ettiğinden dolayı ölümü temenni etmesin! Mutlaka bir temennide bulunacaksa şöyle desin: Allah’ım! Yaşamak benim için hayırlı olduğu sürece beni yaşat, benim için ölüm hayırlı ise canımı al.*”⁶⁷ buyurarak ifade etmiş ve temennisi bile yasak olan fiilin kendisinin büyük bir günah olduğunu anlamamızı istemiştir. Bu nedenle her ne kadar ehliyet sahibi olsa da İslam dini açısından

⁶² Buhari, “Cihâd” 182.

⁶³ el-Mâide 5/32.

⁶⁴ Sümer, *Dinlerde İntihar*, 172.

⁶⁵ Hamdi Kalyoncu, *Ölümsüzlük İhtiyacı İntihar, Ötenazi ve Reenkarnasyon*, (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2011), 88.

⁶⁶ Sümer, *Dinlerde İntihar*, 174.

⁶⁷ Zeynü’d-din Ahmed b. Ahmed b. Abdi’l- Lâtîfi’z - Zebîdî, *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, nşr. Kâmil Miras (Ankara: DİB Yayınları, 1980), “Kitâbu’l Merdâ”, 1916.

çekilen acı ve elemelerin ağırlığı ne kadar büyük olursa olsun bireyin öldürülmeyi istemesini haklı gösterecek hiçbir meşru sebep yoktur.⁶⁸

Aktif ötenazi hakkında verilen hüküm tedaviyi terk etmek anlamındaki pasif ötenazi için de geçerlidir. İslam bilginleri ister aktif ister pasif olsun kişiyi kendi rızası dâhilinde olsa bile acı çekmeden öldürmeyi, hayatına son vermek için enjeksiyon yapılmasını, yüksek miktarda tıbbi ilaçlar verilmesini kesinlikle caiz görmez.⁶⁹ Bu durumda örneğin, solunum cihazına bağlı hastanın yaşamı ne zamana kadar devam ederse etsin fişi çekilmemelidir. Çünkü dinimizde insan yaşamını sonlandıracak tasarrufta bulunma yetkisi kimseye tanınmamıştır. Aksi takdirde bu fiili işleyen kişi hem Allah'ın koymuş olduğu sınırları çiğnemiş hem de onun hükümlerine isyan etmiş olur. Üstelik günümüzde hızlı gelişen teknoloji imkanları dahilinde tıp ilminde her an yeni bir tedavinin bulunması mümkündür. Bireylere düşen en önemli görev, hastanın bu durumu ağrısız, acısız, rahat bir şekilde atlatabilmesini sağlayacak tedbirler almaktır.⁷⁰

3. Şehitlik

Sözlükte “şahit, tanık olmak”, “hazır bulunmak”, “tasdik etmek, onaylamak”, “hüküm vermek” gibi anlamlara gelen “ş-h-d” kökünden türeyen ve mastarı “şehadet” olan şehid kavramı⁷¹ ölmekte olan kişiyi tanımlamaktadır. Böyle denmesinin sebebi meleklerin o kişi ölürken onun yanında bulunmalarından dolayıdır. Bu söylemin bir başka sebebi ise, kişilerin ölüm anında kendileri için hazırlanan nimetleri müşahade etmeleridir. Ya da bu kişilerin ruhları Allah katında hazır olduğundan dolayı bu şekilde isimlendirilmişlerdir.⁷² İsfahanî'nin (öl. V./XI. yüzyılın ilk çeyreği) bu tanımına diğer alimler de ilaveler yapmışlardır. Onlara göre şehit kavramının Allah yolunda öldürülen kişiye layık görülmesinin sebeplerinden bazıları da şunlardır: Melekler şehit olan kişinin yıkanması ve ruhunun cennete gitmesine tanıklık ederler, öyle ki onun cennete gitmesi Allah'ın ve meleklerin şahitlik edeceği bir olaydır. Şehit düştüğü toprağın kendisine şahitlik yapacağı düşünüldüğü ve Kur'ân'ın ifadesine göre ölmeyen şehitlerin Allah'ın huzurunda diri ve yaşayan bir şahit gibi duracağı ifade edildiğinden dolayı bu kimselere şehit denilmiştir. Şehit olan kişinin kıyamet günü Hz.

⁶⁸ Sümer, *Dinlerde İntihar*, 173.

⁶⁹ Kalyoncu, *Ölümsüzlük İhtiyacı İntihar*, 80.

⁷⁰ Altıntaş, “İntihar ve Töre Cinayetlerini Önlemede Dinî İnançın Rolü”, 99-100.

⁷¹ Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük* (İstanbul: Dağarcık Yayınları, 1995), “Şehadet”, 458-459.

⁷² İsfahanî, *Müfredat*, 567.

Peygamber ile geçmiş ümmetler için şahitlik yapması isteneceği de rivayetler arasındadır.⁷³ Konuyla alakalı Cürcânî'nin tanımı ise "herhangi bir diyet gerektirmeyecek şekilde haksız yere öldürülen, buluğa ermiş her temiz Müslüman" şeklindedir.⁷⁴

Şehit kavramı başlarda her ne kadar Allah yolunda öldürülen kimseler için kullanılmış olsa da sonraları Hz. Peygamber'in hadislerinden hareketle anlamı genişletilmiş ve karın ağrısı, boğulma, yanma gibi afet ve hastalıklar sebebiyle ölen mü'minler de şehit kabul edilmiştir.⁷⁵

Eski Yunan ve Roma gelenekleri ile Hint ve Çin kökenli dinlerde de kullanılan şehit kavramı "inanç ya da yüce bir amaç uğruna kişinin kahramanca kendi hayatına son vermesi anlamında dini bir intihar" olarak tanımlanır.⁷⁶

İslam dini şehitliği kutsal sayan ve ona önem atfeden bir dindir. Şehit Allah yolunda öldürülen kimsedir. Yüce Allah Kur'ân'da kendisi uğruna feda edilen canlar için pek çok nimetin müjdesini verir. Nitekim cihat anlayışı da dinimizin önem verdiği bir konudur. Vatan, millet, bayrak uğruna şehit olmak dinimizce o kadar paha biçilemez bir şeydir ki bunun mükafatı ancak gerçek dünyada şehitlere verilecektir. İslam dininin şehitliğe bakış açısını ayetlerle örneklendirmek konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olması bakımından önem arz etmektedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de şehitler hakkında zikredilen ayetlerden biri olan "Allah yolunda öldürülenlere ölü demeyin. Aksine diridirler, ama siz fark etmezsiniz."⁷⁷ ayetinde yaşayan diğer insanların fark edemeyeceği bildirilen şey şehidin dirilik halidir. Alimlerden bazıları bu durumu şehitlerin erişecekleri ifade edilen rızıkların Allah katında ruhlarına sunulacağı şeklinde izah ederken bazıları da onların bu nimetlere kabirlerinde mazhar olacaklarını rızıktan kastın ise cennet nimetleri ve cennet kokusu olduğunu zikretmişlerdir. Ulemâ bu türden rivayetlerin caiz olduğu görüşündedir.⁷⁸ Aynı zamanda Kur'ân'da "Andolsun ki Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz biliniz ki Allah'tan gelecek bir bağışlama ve bir rahmet, onların biriktirdiklerinden daha hayırlıdır."⁷⁹ buyrulurak Allah yolunda ölmenin dünyalık tüm menfaatlere erişmekten daha evla olduğu ifade edilerek Allah

⁷³ Hasan Kurt, "İslam İncasına Göre Şehitlik", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16/1 (2012), 193.

⁷⁴ Cürcânî, *Ta'rifat*, 131.

⁷⁵ Kurt, "İslam İncasına Göre Şehitlik", 194.

⁷⁶ Kurt, "İslam İncasına Göre Şehitlik", 194-195.

⁷⁷ el-Bakara 2/154.

⁷⁸ Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, çev. Necdet Çağıl, ed. Murat Sülün (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2020) 1/562.

⁷⁹ Âl-i İmrân 3/157.

tarafından gelen rahmet ve bağışlamanın hiçbir şeye değişilmeyeceği açıkça zikredilmektedir. Ayet, siyak-sibak ilişkisi dahilinde incelendiğinde şehit olan kardeşleri hakkında “*Yanımızda olsalardı ne ölür ne de öldürülürlerdi!*”⁸⁰ diyenlerin muhatap alınarak onların içlerinde barındırdıkları bu sû-i zandan ötürü Allah tarafından içlerine bir gam ve keder konulacağı ifade edilmektedir. Onlarda hasıl olan bu iç yangının sebebinin öldürülen kardeşlerinin eriştiği makama erişememeleri olduğu ifade edilirken ayetin devamında ölümün Allah’ın elinde oluşuna dikkat çekilerek onların sözlerinin anlamsızlığı vurgulanmıştır. Aynı zamanda dinimizin değer verdiği cihat meselesinin önemini bir kez daha gözler önüne sererek Müslümanlar bundan nehy edilmektedir.⁸¹

SONUÇ

Her ne kadar farklı tanımları bulunsa da kısaca kişinin kendi canına kıyması olarak bilinen ve toplumda oldukça fazla görülmeye başlanan intihar eyleminin altında yatan olası sebepler üzerinde düşünüldüğü takdirde aslında hiç kimsenin basit sebeplerle bu fiile başvurmadığını görmekteyiz. Elbette ki intiharın sebeplerini farklı boyutlarıyla ele almak konunun nesneliliği açısından önemlidir. İntiharla ilgili filozofların farklı görüşlerine değinmek onun nasıl bir düşünce yapısından kaynaklanan karmaşık bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü bazı insanlara ve toplumlara göre meşru görülebilen bu fiil bazılarında göre asla meşru görülemez.

Dini açıdan da incelenmesine ihtiyaç duyulan intihar eyleminin İslam dininde lanetlenen bir eylem olduğu üzerinde önemle durup, bunun sebepleri ve sonuçları üzerinde konuşmak ve bunu yaparken temel bilgi kaynaklarından yararlanmak dinin intiharla nasıl bir düzlemde bulunduğunu gözler önüne sermiştir. İslam dini insanın cüz-i iradesine hiçbir şekilde müdahale olmadığını ancak bununla birlikte insanların yapmış olduğu her eylemden dolayı Allah'a karşı sorumlu olduğunu ifade eder. İnsanın fitratında yer alan ebediyet duygusu, buna ket vuran ve bir yok oluş olarak algılanan ölümden korkmasına neden olurken aynı zamanda dünyevileşmenin sebep olduğu maneviyattan uzaklaşma sebebiyle kişi yanlışa daha kolay meyiletmektedir. İslam dini işte tam bu noktada ahirete ve Allah'a imanın önemine değinerek kişinin bu dünyada karşılaşmış olduğu bütün zorlukların, adaletsizliklerin ve haksızlıkların mutlaka karşılığının olacağını, herhangi bir hastalık, üzüntü ya da problemle karşılaşan insanın sabredebilmesi için yapması gereken tek şeyin şüphesiz iman etmek

⁸⁰ Âl-i İmrân 3/156.

⁸¹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1108.

olduğunu vurgular. Dinin intihar üzerindeki en temel etkisi bu olmakla beraber, bireye asıl alemi hatırlaması için dünyanın geçiciliği üzerinde durup ona kendisinin sandığı her şeyin emanet olduğu bilincini aşılacaktır. Bu nedenle Yaratıcının emaneti olan cana kıyma hakkı bulunmadığını idrak edebilen insan, mümine yaraşır davranışlar sergiler.

İnsanlar yaratılış amaçlarına uygun hareket ettikleri takdirde aslında intihara sebep olan birçok şeyi de bertaraf etmiş olacaklardır. İntiharın asıl sebeplerinden biri olan hayatı anlamlandıramama problemi, inanan bir insan için problem olmaktan çıkmaktadır. Çünkü mü'min kendisinin yaratılış amacını bilip bu amaca hizmet ettiğinin farkında olarak yaşamını sürdürür. Başına gelen her türlü belayı da bu inanç sayesinde defetme gücünü kendisinde bulur. İntiharın altında milyonlarca problem yatıyor olabilir fakat bütün hepsinin temelinde eksik kalan bir iman, yanlış yaşanan bir din vardır.

KAYNAKÇA

Abdülbâkî, Muhammed Fuâd. *el-Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzi'l-Şur'âni'l-Kerîm*. Kahire – Beyrut: y.y., 1364/1945.

Abdülcebâr, Kadî. *Şerhu'l- Usûli'l- Hamse: Mu'tezilenin Beş İlkesi*, çev. İlyas Çelebi. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2013.

Akcan, Esra Alan. “Ötanazi”, *Journal of Istanbul University Law Faculty* 71 / 1 (Temmuz 2013), 3-26.

Altayyaş, Muhammed. *Varoluşsal Açıdan İslam İnancında Ölüm*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.

Altıntaş, Ramazan. “İntihar ve Töre Cinayetlerini Önlemede Dinî İnancın Rolü”, *İntihar ve Töre Cinayetleri Bağlamında Sosyal Sorunlar ve İslam*. İstanbul: DİB Yayınları, 2016.

Bilgin, Vejdi. *Sosyal Çözülme ve Din*. Samsun: Etüt Yayınları, 1997.

Buhârî Ebû Abdillâh Muhammed ibn İsmâîl. *el-Câmiu's-Sahîh*. çev. Mehmed Sofuoğlu. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1987.

Büyükbaş, Nazım. “İslam Ceza Hukukunda Cezalandırma ve Maslahatların Korunması Arasındaki İlişki”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/34 (2013), 144-170.

Cürcânî, Ali İbn Muhammed es-Seyyid eş-Şerîf. *Ta'rifat*, çev. Arif Erkan. İstanbul: Bahar Yayınları, 1997.

- Durkheim, Emile. *İntihar*, çev. Özer Ozankaya. İstanbul: Cem Yayınları, 2002.
- Eş'arî, Ebu'l Hasan Ali b. İsmail. *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn ve İhtilâfü'l- Musallin*. çev: Mehmet Dalkılıç-Ömer Aydın. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019.
- Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed. *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*. çev. Ali Arslan. İstanbul: Arslan Yayınları,1974.
- Gölcük, Şerafettin. *Kur'an ve İnsan*. Konya: Esra Yayınları, 1996.
- Heyet, (Fikret Karaman ve Arkadaşları), *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.
- Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2017.
- İsfahânî, Rağîb. *Müfredati Elfazi'l- Kur'ân*. Dımeşk: Dârü'l-Kalem, 1412/1992.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l- Arab*. nşr. Abdullah Ali el-Kebîr. 13 Cilt. Kahire: Dârü'l-Maârif, ts.
- Kalyoncu, Hamdi. *Ölümsüzlük İhtiyacı İntihar, Ötenazi ve Reenkarnasyon*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2011.
- Kaya, Ali. "İslam Hukuku Açısından Ölümü Tercih Etmek: Ötenazi", *Helal ve Etik Araştırmalar Dergisi* 3/1 (Haziran 2021), 50-70.
- Kılavuz, Ahmet Saim. *İman-Küfür Sınırı*. İstanbul: Marifet Yayınları, 1984.
- Kur'an Yolu*. Erişim 5 Temmuz 2023. <https://kuran.diyamet.gov.tr>
- Kurt, Hasan. "İslam İnancına Göre Şehitlik", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16/1 (2012), 189-220.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh. el-Câmiu li Ahkâmi'l Kur'an. çev. M. Beşir Eryarsoy. İstanbul: Buruc Yayınları, 1997.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr. *Kitâbü't-Tevhîd*. çev. Bekir Topaloğlu. İstanbul: İSAM Yayınları, 2017.
- Mutçalı, Serdar. *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yayınları, 1995.
- Önal, Recep. "İlahiyat Fakülteleri XII. Kelâm Anabilim Dalı Koordinasyon Toplantısı". *KADER Kelam Araştırmaları Dergisi*. 6 / 1 (Ocak 2009), 165-178.

Peker, Hüseyin. "Suçlularda Dini Davranışlar", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 / 4 (Mayıs 1990), 93-123.

Râzî, Fahreddin. *Tefsirü'l-Fahrü-Razi*. Beyrut: Darü'l-Fıkr, 1981.

Stack, Steven "Dindarlık, Depresyon ve İntihar", çev. Talip Küçükcan. *Akademik Araştırmalar Dergisi* 7-8 (2000), 75-83.

Sümer, Necati. *Dinlerde İntihar, Şehitlik ve Ötenazi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015.

Sümer, Necati. *Dinlerin İntihar Olgusuna Bakışı*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.

Tan, Oğuzhan – Yerlikaya, Ünal. "Tıpla İlgili Problemler", *İslam Hukuku El Kitabı*. ed. Galip Türcan. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.

Topaloğlu, Bekir. "Âhiret", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim: 17 Temmuz 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kiyamet>

Yalçın, Mikdat. *İmân ve Ahlâkın Hayâtî Değerleri*. İstanbul: Umut Matbaası, 1997.

Yeşilyurt, Temel – Taşdelen, Mehmet. "Ahiret İnancının Pratik Yansımaları". *KADER Kelam Araştırmaları Dergisi* 10 / 2 (Temmuz 2012), 55-68

Zebîdî, Zeynü'd-din Ahmed b. Ahmed b Abdi'l- Lâtîfi. *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*. nşr. Kâmil Miras. Ankara: DİB Yayınları, 1980.

Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf*, çev. Necdet Çağıl. ed. Murat Sülün. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2020.